

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ISSN: 2458 - 9624 (Online)

Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES, 7(1), 248-269, 2020

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ VE ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÇOCUKLARIN GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

THE ANALYSIS OF SOCIAL SCIENCES TEXTBOOKS AND SYLLABI IN TERMS OF CHILDREN'S SAFE INTERNET USE

Ömer Faruk ABİDE¹ ve Yücel GELİŞLİ²

¹ Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye. e-posta: omerfaruk_abide@hotmail.com

² Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye. e-posta: gelisli@gazi.edu.tr

Gönderim Tarihi: 27.05.2020

Düzeltilme Tarihi: 31.05.2020

Kabul Tarihi: 02.06.2020

Öz

Bu çalışmada ilkököl 4 ve ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarının, çocukların güvenli internet kullanımları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından olan durum çalışmasından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Araştırmanın veri kaynağını ilkököl 4 ve ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile ilgili kademelerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre ilkököl 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve öğretim programında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarıyla doğrudan ilişkili olacak şekilde herhangi bir içerik tespit edilememiştir. Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise öğrencilerin sanal ortamda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarına ilişkin içeriklerin dört farklı tema kapsamında sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu temalar; 'İçerik Riskleri', 'Ticari Riskler', 'İletişim Riskleri' ve 'Sağlık Riskleri' olarak sıralanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Ders kitabı, Öğretim programı, Güvenli internet

Abstract

In this study, it is aimed to examine the social sciences textbooks and the syllabi of the elementary school 4th grade and the secondary school 5th grade for children's safe internet use. Therefore, the research was prepared based on the case study, which is a qualitative method. The data source of the research is the 4th and the 5th grade social sciences textbooks and syllabi. In the data analysis, content analysis method was utilized. According to the results obtained from the research findings, no contents directly related to children's safe internet use against the possible risks in virtual environments have been found in the 4th grade social sciences textbook and syllabus. On the other hand, the aforementioned contents have been identified in the 5th grade social sciences textbook and syllabus

within four different themes, which are ‘Content Risks’, ‘Commercial Risks’, ‘Communication Risks’, and ‘Health Risks’.

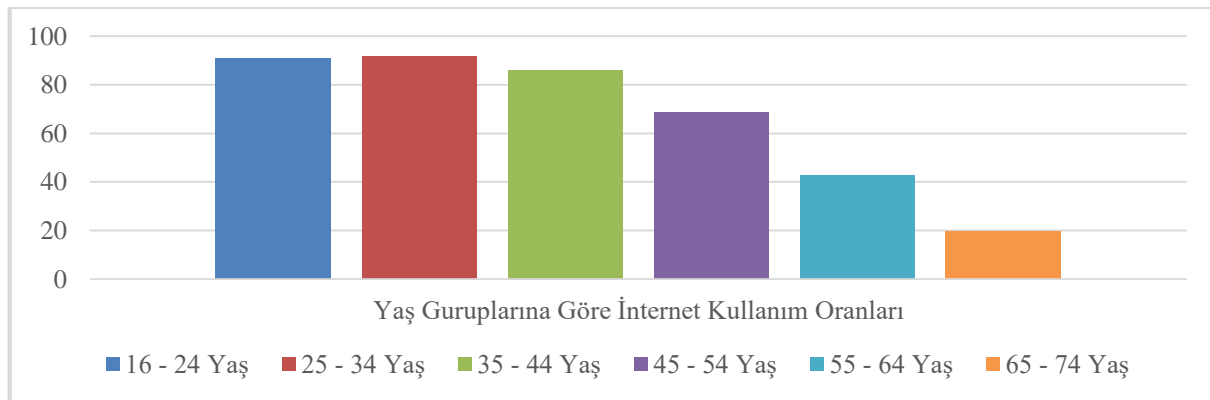
Keywords: Social sciences, Textbook, Course syllabus, Safe internet

Giriş

Toplumlar tarihsel süreç içerisinde birçok değişim ve dönüşümden geçmişlerdir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren dijital teknolojilerin gelişmesi ve internetin hayatımıza girmesi ile toplumların alışkanlıklarında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu yeniliklerle birlikte iletişim alışkanlıklarımız, boş zamanlarımızı değerlendirme etkinliklerimiz, hatta ve hatta öğrenme ve öğretme uygulamalarımızın dahi önemli biçimde değişime uğradığı söylenebilir.

Ülkemizde de bilişim ve teknoloji alanına son yıllarda yapılan büyük yatırımlar ile internetin ve dijital teknolojilerin kullanımında büyük artışlar olduğu görülmektedir. İnternet kullanımının yaygınlaşmaya başladığı 2000’li yılların başlarında Türkiye’de internet kullanıcı sayısı yaklaşık 2 milyon iken Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun son yayınladığı istatistiki verilere göre geniş bant internet abone sayısı yaklaşık 75 milyon olarak belirlenmiştir. Bu sayı ülke nüfusunun yaklaşık %90’ına tekabül etmektedir. Ayrıca mobil geniş bant internet abone sayısı ise toplam 61 milyona ulaşmıştır (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu [BTK], 2019).

Türkiye İstatistik Kurumunun yayınladığı ‘Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması’ son verilerine göre ise 2019 yılı itibarıyla hanelerin %88,3’ünün evden internet erişim imkânına sahip olduğu anlaşılmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2019). Başka bir ifade ile Türkiye’de her on evden sekizinde internet erişimi bulunmaktadır. Şekil 1’de yaş gruplarına göre internet kullanım oranları verilmektedir.

Şekil 1. TÜİK verilerinde Türkiye’de yaş gruplarına göre internet kullanım oranları

TÜİK'in yayınlandığı bir diğer veriye göre Türkiye'de internet kullanımının en yaygın olduğu yaş gruplarının 25 – 34 yaş (%91,7) ve 16 – 24 yaş (%90,8) grupları olduğu görülmektedir. 35 – 44 yaş grubundan sonra internet kullanım oranlarının kullanıcıların yaşı arttıkça azaldığı gözlenmektedir (TÜİK, 2019).

Dijitalleşmenin ve internetin hayatın her alanında etkin olarak kullanıldığı günümüzde özellikle 16 – 24 yaş aralığında bulunan kitleye özel bir önem verilmektedir ve bu yaş aralığında bulunanlar şimdilerde dijital yerliler olarak adlandırılmaktadır. Nitekim dijital yerliler günümüz teknolojileri ile doğar doğmaz tanışan, hayatlarının merkezlerinde çevrim içi ortamların, internetin ve yeni teknolojilerin yer aldığı, günlük işlerinin neredeyse tamamını teknoloji ile yürüten 21. yüzyıl çocukları ve gençleri olarak tanımlanmaktadır (Bilgiç, Duman & Seferoğlu, 2011).

Dijital yerliler her ne kadar 16 – 24 yaş grubunda yer alan bireyler olarak kategorize edilmiş olsa da tanımından da anlaşılacağı üzere bu bireyler çok daha erken yaşlarda teknoloji ile iç içe olmuşlardır. Nitekim Türkiye'de interneti ilk kullanma yaşına yönelik yapılan bir araştırmada, çocukların %45,9'u 7 – 10 yaş aralığında interneti kullanmaya başladıklarını, %21,2'sinin 11 – 14 yaş aralığında internetle tanıştığını, %30,2'sinin ise ne zaman internet kullanmaya başladıklarını hatırlamadıklarını belirtmişlerdir (Kaşıkçı, Çağiltay, Karakuş, Kurşun & Ogan, 2014).

Neredeyse her yaş grubu tarafından kullanılan internetin, kullanım özelliklerinin ne olduğu başka bir ifade ile internetin hangi amaçla kullanıldığı bu noktada büyük önem ifade etmektedir. Nitekim dijital teknoloji ve internetin bilgiye erişimi kolaylaştırması, zamandan ve mekândan bağımsız olarak hızlı iletişim olanakları sağlaması, bilgi ve görüş aktarımının anlık olarak gerçekleştirilmesi, öğrenme ve öğretme uygulamalarında çeşitlilik sunması vb. gibi sunduğu birçok fırsat ve fayda yanında, internet ortamında karşılaşılabilecek pek çok risk ve zarar da bulunmaktadır. Tablo 1'de çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risk ve zararlar ile çocukların risk kategorilerindeki rolleri verilmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü üzere sanal ortamlar, kullanım amacına göre bireylere sunulan içeriklerden, ticari faaliyetlere ve kurulan iletişimler neticesinde karşılaşılabilecek durumlara kadar birçok risk faktörünü bünyesinde barındırmaktadır. Bu noktadan hareketle bireylerin interneti kullanım alışkanlıklarının, sanal ortamda maruz kalma ihtimalleri olan risk faktörlerini etkilediği söylenebilir.

Tablo 1

İnternet Ortamında Karşılaşılabilecek Risk, Zararlar ve Çocuğun Roller

Risk Kategorileri	İçerik Riskleri		İletişim Riskleri			Ticari Riskler	
	Kışkırtıcı İçerik	Yanıltıcı İçerik	Çevrimiçi İletişim		Çevrimdışı İletişim	Ticari Sömürü	Kişisel Bilgilerin Satılması
			Siber Zorbalık	Cinsel Taciz			
ÇOCUĞUN ROLLERİ	Pasif	Yanlış, şiddet içeren, ideolojik, ırkçı, yönlendirici içerik. Uygunsuz, müstehcen içerik.	Kişisel bilgilerin sanal ortamlarda paylaşılması			İstenmeyen reklamlar. Gizli pazarlama yöntemleri.	
	Etkileşen	Yanlış, şiddet içeren, ideolojik, ırkçı, yönlendirici iletişim.	Siber zorbalığa maruz kalma, siber tacize uğrama, uygunsuz, müstehcen içeriğe maruz kalma, cinsel tacize uğrama.			Kişisel bilgilerin toplanması. Siber dolandırıcılık.	
	Gerçekleştiren	Uygunsuz içerikler üretme.	Siber zorba olma. Uygunsuz, müstehcen içerik oluşturma.			Telif haklarını ihlal. Kumar oynama.	
AŞIRI KULLANIM KAYNAKLI SAĞLIK RİSKLERİ (Fiziki rahatsızlıklar, İnternet bağımlılığı vs.)							

Sarıkaya, H. & Seferoğlu, S. (2018). Çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları riskler ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim Teknolojileri Okumaları*, 185-202. <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/sQjOz.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Ülkemizde bireylerin interneti kişisel kullanım amaçlarına baktığımızda %93,9 oranında mesajlaşma, %82,7 oranında internet üzerinden telefonla görüşme/video görüşmesi ve %81,4 oranında da sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşma amaçlı kullandıkları görülmektedir. Bunların dışında müzik dinleme (%71,5), çevrimiçi haber okuma (%69,8), sağlıkla ilgili bilgi arama (%69,3), mal ve hizmet hakkında bilgi arama (%65) ile internet bankacılığı (%47,1) bireylerin interneti kullanma amaçları arasında yüksek orana sahip diğer alanlardır (TÜİK, 2019). Verilerden yola çıkarak Türkiye’de bireylerin internet kullanma alışkanlıklarının yüksek oranda çevrimiçi ortamlarda iletişim sağlamaya yönelik olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Nitekim 2015 yılında Türkiye’de yapılan bir çalışmada lise öğrencilerinin interneti kullanım amaçları araştırılmış ve araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun interneti sosyal medyayı takip etme amaçlı (%71,6) kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca örnekleme dâhil edilen öğrencilerin %16,7’si interneti oyun ve eğlence amaçlı kullandığını bildirirken, eğitim öğretim amacıyla interneti kullananların oranı %11,8 olarak belirlenmiştir (Abide, 2015).

2014 yılında yapılan bir diğer çalışmada da çocukların sosyal medya kullanmaya başlama yaşları araştırılmış ve örnekleme dâhil edilen çocukların büyük bölümünün 7 – 9 yaş (%38) aralığı ile 10 – 12 yaş (%35) aralığında sosyal medya kullanmaya başladıklarını sonucuna

ulaşmıştır. Bu araştırmada dikkat çeken bir diğer nokta ise 6 yaş ve altındaki çocukların sosyal medya kullanma oranlarının %9 olarak belirlenmesidir (Ulusoy & Bostancı, 2014). Ulaşılan veriler, dijital yerliler olarak adlandırılan, doğumundan itibaren teknoloji ile iç içe olan bu grubun interneti kullanım amacının daha çok sosyal ağlar ve sosyal medya kullanımına yönelik olduğunu ortaya koymaktadır.

Sanal ortamlar ve sosyal medya çocuklar için birçok risk barındırmaktadır. Yapılan çalışmalarda çocukların sanal ortamlar üzerinde maruz kaldığı riskler belirlenmiştir. Bu risklerde en yüksek oran cinsel içerikli mesaj ve fotoğraflara maruz kalma olarak belirlenmiştir. Ayrıca çocukların internet üzerinden daha önce hiç tanımamış olduğu kişilerle iletişime geçip tanışması ve akabinde tanışılan kişiyle yüz yüze görüşmesi gibi durumlarla da karşılaşılabilir. Bununla birlikte çocuklar sanal ortamlarda nefret söylemleri ile de muhatap olmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumlara ek olarak dijital dünyanın kişisel ve mahrem bilgilerin deşifresi, siber zorbalık ve internet bağımlılığı gibi çocukları derinden etkileyecek riskleri de barındırdığı sonucuna ulaşılmıştır (BTK, t.y.; EU Kids Online, 2011; Kaşıkçı vd., 2014; Ulusoy & Bostancı, 2014).

Bu noktadan hareketle çocukların güvenli internet kullanımının sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Çocukları internet ortamındaki risklerden korunmasının sağlanması birinci derecede ailelerin sorumluluğu altındadır, akabinde okullarda verilen eğitimlerle çocuklar bilinçlendirilmeli ve güvenli internet kullanımları sağlanmalıdır. Nitekim yapılan çalışmalarda, ebeveynlerin çocukları internet ortamında herhangi bir riskle karşılaştıklarında bu durumu genellikle fark edemedikleri ve internette çocukları rahatsız edecek durumlarla başa çıkmalarını sağlayacak yardımı da gerektiği gibi veremedikleri sonucuna ulaşılmaktadır (Canbek & Sağıroğlu, 2007; EU Kids Online, 2011; Kaşıkçı vd., 2014; Kırık, 2014; Ulusoy & Bostancı, 2014).

Görüldüğü üzere internet kullanım yaşının okul öncesi dönemlere kadar indiği küçük yaşlarda çocukların sosyal medya hesapları açarak bu mecralarda etkileşim hâlinde olduğu bununla birlikte çocukların güvenli internet kullanımlarına ve sanal ortamda karşılaşılabilecekleri risklerden korunmalarına yönelik ailelerin sorumluluklarını yeteri kadar yerine getiremedikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle çocuklar için güvenli internet kullanımının sağlanması ve çocukların sanal ortamlardaki risklerden korunması görevinin daha çok okullar tarafından karşılanması zarureti ortaya çıkmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı da ilköğretim ve ortaokullar için hazırladığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları bünyesinde çocukların

çevrimiçi ortamlarda güvenli internet kullanmalarına yönelik olarak bir takım konu alanları düzenlemiş ve bu konu alanları çerçevesinde içerikler oluşturmuştur.

Bu bağlamda ilkokul ve ortaokullar için hazırlanan öğretim programlarının ilgili konu alanlarında sunulan kazanımları ve hazırlanan ders kitabı içeriklerini incelemek önem arz etmektedir.

Bu noktadan hareketle araştırmanın genel amacı; 4 ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğretim Programının, çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımları açısından incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarına yönelik sunulan öğrenme alanları ve kazanımlar nelerdir?
2. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarını sağlamaya yönelik sunulan konu ve içerikler nelerdir?
3. Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarına yönelik sunulan öğrenme alanları ve kazanımlar nelerdir?
4. Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarını sağlamaya yönelik sunulan konu ve içerikler nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımlarından olan durum çalışmasından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Durum çalışmaları nicel veya nitel yaklaşımlarla yapılabilir ancak her iki yaklaşımda da amaç belirli bir duruma ilişkin sonuçlar ortaya koymaktır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Veriler doküman incelemesi yoluyla ele edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında yazılı materyalin analizini kapsar. Arşiv kayıtları, kitaplar, günlükler, biyografiler, mektuplar bu bağlamda değerlendirilebilir (Balcı, 2016; Yıldırım & Şimşek, 2016).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veri toplama araçlarından olan doküman incelemesi aracılığıyla verilere ulaşılmıştır. Veri kaynağı olarak 2019 – 2020 eğitim öğretim yılının ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2019 – 2020 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, araştırma kapsamında toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Araştırmada nitel veri toplama araçlarından olan doküman incelemesi aracılığıyla verilere ulaşılmıştır. Bu bağlamda ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarına yönelik sunulan içeriklere ulaşılmış ve bu içeriklerden yola çıkılarak kod ve temalar oluşturulmuştur. Öte yandan ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı da incelenmiş araştırmanın amacı doğrultusunda sunulan öğrenme alanı, konu ve kazanımlar belirlenmiştir.

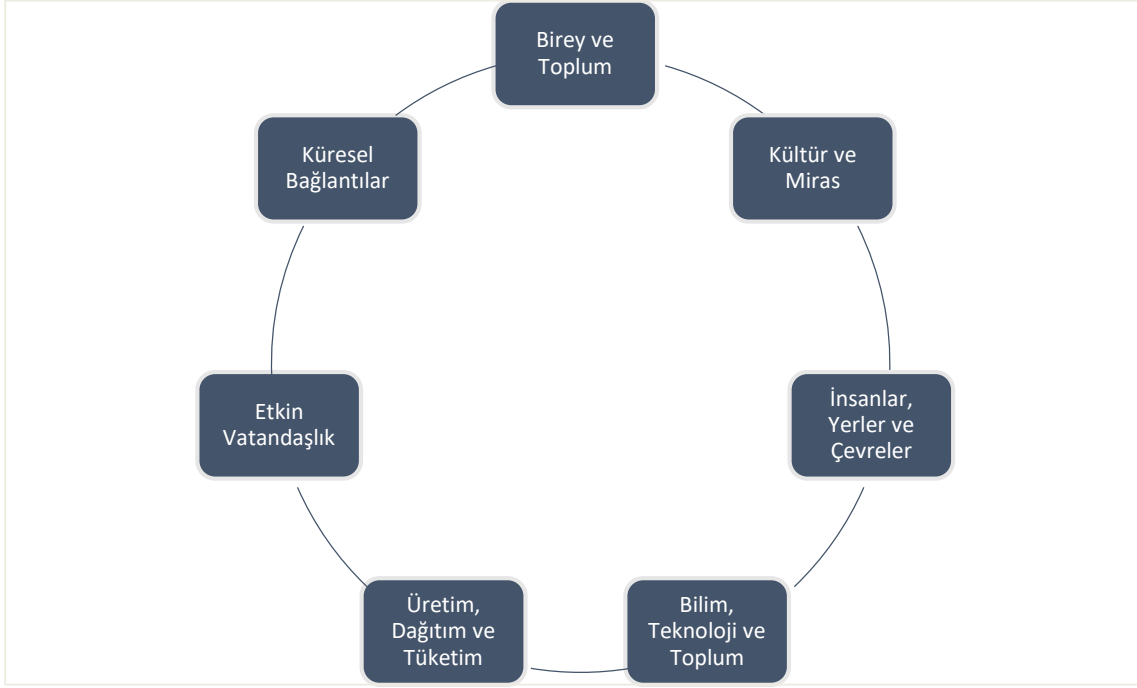
Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla verilerin analizi aşamasında kodlama için uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca 4 ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Edirne İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı devlet okulunda görev yapmakta olan bir Sosyal Bilgiler öğretmeni tarafından incelenmiş ve çocukların güvenli internet kullanımlarına ilişkin kod ve temalar elde edilmiştir.

Araştırmacı ve uzman görüşleri karşılaştırılmış ve görüş birliği ve görüş ayrılıklarının araştırmanın güvenilirliğine etkisini hesaplama için Miles ve Huberman'ın güvenilirlik (Güvenirlik=Görüş Birliği x 100/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülünden yararlanılmıştır (Miles ve Huberman'dan aktaran Baltacı, 2017). Hesaplama sonucunda araştırmada %85,7 oranında görüş birliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular

2019 – 2020 eğitim öğretim yılında uygulanan 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) incelendiğinde programın yedi öğrenme alanından oluştuğu

görülmektedir. Araştırmaya kapsamına alınan ilgili programlarda yer alan bu öğrenme alanları içerisinde sunulan kazanımlar, konular, görseller öğrencilerin sanal ortamda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarının sağlanması açısından ayrıntılı olarak incelenmiş olup çocukların güvenli internet kullanımlarına ilişkin temel örüntüler tespit edilmeye çalışılmıştır. Şekil 2’de ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları verilmektedir.

Şekil 2. İlkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı öğrenme alanları

Şekil 2’den de anlaşılacağı üzere ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının içerik düzenleme yaklaşımlarından sarmallık ilkesine uygun olacak şekilde ‘aynı öğrenme alanlarından’ oluştuğu görülmektedir. Sarmallık ilkesi bağlamında sunulan içerikler sınıflar ilerledikçe daha detaylı olarak ele alınmakla birlikte konuların genel çerçevesinden uzaklaşmadan öğrencilere sunulmaktadır. Tablo 2’de ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları, kazanımlar ve süreleri verilmiştir.

Tablo 2

İlkokul 4. Sınıf ve Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanları, Kazanımlar ve Süreleri

Sınıflar	4. Sınıf			5. Sınıf		
	Kazanım	Süre Oranı %	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı %	Ders Saati
Birey ve Toplum	5	11.1	12	4	13	14
Kültür ve Miras	4	13	14	5	16.6	18
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	6	18.5	20	5	16.6	18
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	14.8	16	5	13	14
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5	16.6	18	6	16.6	18
Etkin Vatandaşlık	4	13	14	4	11.1	12
Küresel Bağlantılar	4	13	14	4	13	14
Toplam	33	100	108	33	100	108

Tablo 2 incelendiğinde ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kapsamında sunulan öğrenme alanlarının içerdiği kazanım sayıları ve süreleri görülmektedir. İlkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıfta toplam 33 kazanım yer almaktadır. Öğrenme alanlarında yer alan bu kazanımlar ayrıntılı olarak incelenmiş, araştırmanın konusunu oluşturan çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarının sağlanması ilişkin içeriklerin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktadan hareketle araştırmanın amaçları doğrultusunda ”Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programıyla Türkiye Yeterlikler Çerçevesi dikkate alınarak hazırlanan 27 temel becerinin kazandırılması da amaçlanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018, s.9). Bu temel beceriler Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde, Türkiye Yeterlikler Çerçevesi kapsamında öğrencilere kazandırılmak istenen becerilerden medya okuryazarlığı becerisinin, araştırmanın, öğrencilere sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarının kazandırılması, amacıyla ilişkilendirilebileceğini söylemek mümkündür. Bu ilişkinin kurulmasına temel sebep olarak bu temel becerinin bilgiyi bulma, anlama, analiz etme, doğruluğunu kontrol etme ve sanal ortamlarda maruz kalınabilecek olumsuz durumlardan korunma gibi kazanımların sunması gösterilebilir.

Tablo 3

İlkokul 4. Sınıf ve Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan 27 Temel Beceri

Araştırma	Kanıt kullanma
Çevre okuryazarlığı	Karar verme
Değişim ve sürekliliği algılama	Konum analizi
Dijital okuryazarlık	Medya okuryazarlığı
Eleştirel düşünme	Mekânı algılama
Empati	Öz denetim
Finansal okuryazarlık	Politik okuryazarlık
Girişimcilik	Problem çözme
Gözlem	Sosyal katılım
Harita okuryazarlığı	Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Hukuk okuryazarlığı	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
İletişim	Yenilikçi düşünme
İşbirliği	Zaman ve kronolojiyi algılama
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Millî Eğitim Bakanlığı (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul). <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> sayfasından erişilmiştir.

Araştırmanın Birinci Alt Amacına İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacına ilişkin bulgulara ulaşmak amacıyla ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelenmiştir.

Bu bağlamda "çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarına yönelik sunulan öğrenme alanı ve kazanımlar nelerdir?" sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular aşağıdaki Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Araştırmanın birinci alt amacına ilişkin bulgular

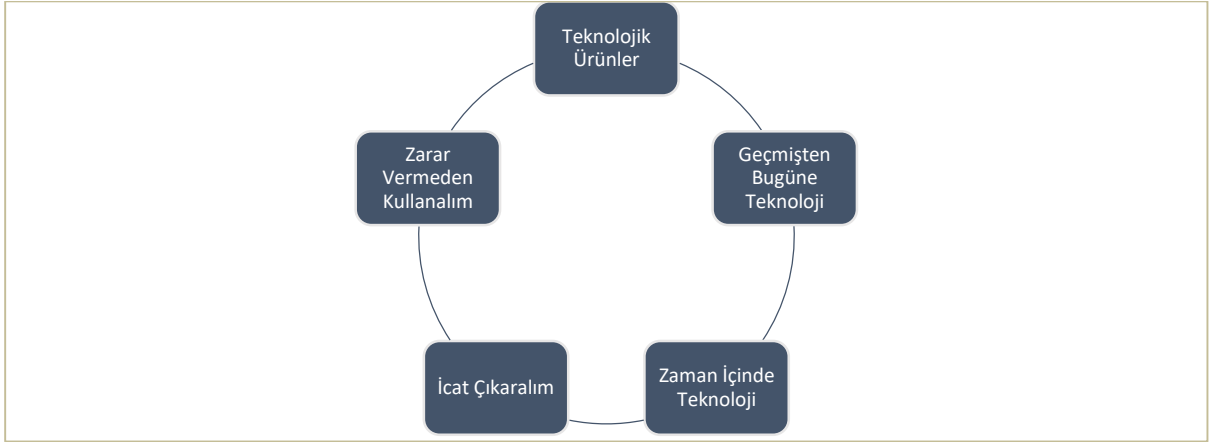
İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarının sağlanmasıyla doğrudan ilişki olacak şekilde bir kazanıma rastlanmamıştır. Ancak teknolojinin gereğinden fazla ve bilinçsiz kullanımı dolayısıyla oluşabilecek sağlık riskleri kapsamında Şekil 3'te de

görüldüğü üzere “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında ”Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.” kazanımıyla sanal ortamlarda bilinçsiz vakit geçirme neticesinde oluşabilecek sağlık risklerine karşı bir vurgu yapıldığı sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmanın İkinci Alt Amacına İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt amacına ilişkin bulgulara ulaşmak için ilkökul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelenmiş ve çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanabilmelerine yönelik sunulan konu ve içerikler değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme neticesinde elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında öğretim programına yönelik elde edilen bulgulara paralel olacak şekilde sanal ortamlarda çocukların karşılaşılabilecekleri risk ve zararlara karşı onların güvenli internet kullanımlarının sağlanmasıyla doğrudan ilişkili konu ve içeriklere rastlanmamaktadır. Şekil 4’te ilkökul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının konuları verilmektedir.

Şekil 4. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının konuları

Şekil 4’te de görüldüğü üzere ilkökul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının ”Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının beş konusundan biri olan ”Zarar Vermeden Kullanalım” konusunda teknolojinin kendimize, başkalarına ve çevreye zarar vermeden nasıl kullanılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yine aynı konu dâhilinde bilinçsiz ve gereğinden fazla teknoloji kullanımının fiziksel ve ruhsal bir takım sorunlara sebep olabileceğine ilişkin içerikler bulunmaktadır. Bunun dışında “Teknolojik Ürünler”, ”Geçmişten Bugüne

Teknoloji”, “Zaman İçinde Teknoloji” ve “İcat Çıkarılım” konularında ise teknolojik aletlerin sınıflandırılması (Beslenme teknolojisi, ulaşım teknolojisi, temizlik teknolojisi, bilgi edinme ve eğlence teknolojisi vb.), teknolojik aletlerin geçmişteki ve günümüzdeki kullanımlarının karşılaştırılması, teknolojik ürünlerin mucitleri ile teknolojik ürünlerin zaman içindeki gelişimleri içerik olarak verilmektedir. Tablo 4’te ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarının sağlanmasına ilişkin bulgular sunulmaktadır.

Tablo 4

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Çocukların Sanal Ortamlarda Karşılaşılabilecekleri Risklere Karşı Güvenli İnternet Kullanımlarının Sağlanmasına İlişkin Bulgular

TEMA	ALT TEMA	KOD/KAVRAM	KOD SAYISI
Sağlık Riskleri	Beden Sağlığı Riskleri	Teknolojik ürünlerin yaydığı zararlı dalgalar Uzun süre bilgisayar başında oturma vücutumuza verdiği fiziksel zararlar	2
	Psikolojik Riskler	Bilgisayar bağımlılığı	1
TOPLAM			3

Tablo 4’te görüldüğü üzere ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına yönelik yapılan içerik analizinden elde edilen bulgulara göre çocukların teknoloji kullanımı neticesinde karşılaşılabileceği risklerin ”Sağlık Riskleri” kapsamında değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ”Sağlık Riskleri” temasının “Beden Sağlığı Riskleri” ve “Psikolojik Riskler” alt temalarıyla temsil edildiği görülmektedir. Bu iki alt tema incelendiğinde beden sağlığına ilişkin sunulan içeriklere daha fazla ağırlık verildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Şekil 5’te ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Zarar Vermeden Kullanım” konusunda araştırma konusuna ilişkin sunulan kavram ve görseller verilmektedir.

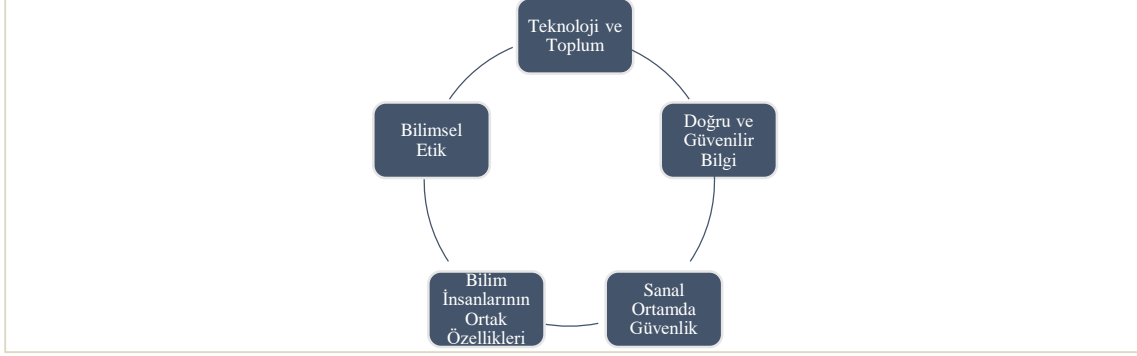
Şekil 6. Araştırmanın üçüncü alt amacına ilişkin bulgular

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarının sağlanmasına yönelik üç farklı kazanımın yer aldığı görülmektedir. Sunulan kazanımlar incelendiğinde, “Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.” kazanımı ile teknolojinin çocukların günlük hayatlarında sosyal ilişkilerine etkilerine yönelik farkındalık kazandırılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. “Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.” kazanımıyla ise çocuklara sanal ortamlardaki devasa bilgi havuzunda yer alan içeriklerin doğruluk ve güvenilirliklerini eleştirel bir bakış açısıyla sorgulama alışkanlığı kazandırılmak istendiği görülmektedir. Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çocukların sanal ortamda karşılaşılabilecekleri risk ve zararlara karşı güvenli internet kullanımlarının sağlanmasına yönelik sunulan son kazanımın ise öğrencilerin sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risk ve zararlara ilişkin uyulması gereken güvenlik kurallarının kazandırılmasının amaçlandığı “Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.” kazanımı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın Dördüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt amacına ilişkin bulgulara ulaşmak için ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelenmiş ve çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanabilmelerine yönelik sunulan konu ve içerikler değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme neticesinde elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında yer alan toplam beş konudan üç tanesinde çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risk ve zararlara karşı güvenli internet kullanımlarının sağlanmasına yönelik içerikler sunulduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular Şekil 7’de sunulmaktadır.

Şekil 7. Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan konular.

Şekil 7’de de görüldüğü üzere "Bilim Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanı beş konudan oluşmaktadır. "Teknoloji ve Toplum", "Doğru ve Güvenilir Bilgi" ve "Sanal Ortamda Güvenlik" konularında, teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisine, sanal ortamda ulaşılan bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliğinin sorgulanması gerekliliğine ve sanal ortam kullanırken güvenlik kurallarının neler olduğuna değinilmiştir. İncelenen bu üç konunun çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanmaları ile doğrudan ilişkili konular olduğu söylenebilir. Geri kalan diğer iki konuda ise (Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri ve Bilimsel Etik) buluş yapan bilim insanlarının ortak özellikleri ve yapılan çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranmanın önemi vurgulanmıştır. Tablo 5’te ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanmalarının sağlanmasına ilişkin bulgular verilmektedir.

Sarıkaya ve Seferoğlu (2018) yaptıkları çalışmada çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri riskleri 'içerik riskleri', 'ticari riskler', 'iletişim riskleri' ve 'sağlık riskleri' olarak belirtmişlerdir. Bu doğrultuda Tablo 5 incelendiğinde çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarını sağlamaya yönelik içeriklerin dört tema altında sunulduğu görülmektedir. Bu bağlamda oluşturulan içeriklerin en çok 'Ticari Riskler' teması kapsamında sanal ortamlarda kişisel bilgilerin korunmasına yönelik sunulduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 5

Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Çocukların Sanal Ortamlarda Karşılaşabilecekleri Risklere Karşı Güvenli İnternet Kullanmalarının Sağlanmasına İlişkin Bulgular

TEMA	ALT TEMA	KOD/KAVRAM	KOD SAYISI
İçerik Riskleri	Kışkırtıcı İçerik	Sosyal medya paylaşımlarının şiddet ve saldırganlık duygusu uyandırması	4
	Yanıtıcı İçerik	Sanal ortamlarda yapılan bilinçsiz yorumların anlaşmazlıklara sebep olması	
Ticari Riskler	Kişisel Bilgi İstismarı	Sanal ortamlarda sunulan bilgilerin doğruluğu	5
		Sanal ortamlarda sunulan bilgilerin güvenilirliği	
		Genel ağ ortamlarında kişisel bilgilerin korunması	
		İnternet alışverişlerinde kullanıcı bilgilerinin korunması	
		Sanal ortamlarda kişisel bilgi paylaşımından kaçınma	
İletişim Riskleri	Çevrimiçi İletişim Riskleri	Genel ağ ortamında yazılım ve virüslere karşı tedbir alınması	3
		Kişisel bilgi istismarına yönelik güvenli genel ağ kullanımı	
		Sanal ortamların tanınmayan insanlarla iletişime açık olması	
Sağlık Riskleri	Psikolojik Riskler	Sosyal medyada video ve resim paylaşımının istismar edilebilmesi	3
		Sosyal medya sitelerinde paylaşılan kişisel bilgilerin istismarı	
		Genel ağ bağlantılı telefon ve bilgisayarların kontrolsüz kullanımı	3
		Sosyalleşmeyi kısıtlaması	
		İçe kapanıklık	
Toplam			15

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında çocukların güvenli internet kullanımlarına ilişkin sunulan içeriklerin önemli bir bölümünün de ‘İçerik Riskleri’ teması altında verildiği görülmektedir. Bu tema dâhilinde çocukların sanal ortamlarda maruz kalabilecekleri kışkırtıcı ve yanıtıcı içeriklere ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risk ve zararlar kapsamında iletişim risklerine ilişkin içeriklerin de ilgili konular çerçevesinde sunulduğu görülmektedir. Öte yandan ‘Sağlık Riskleri’ teması ile çocukların karşılaşılabilecekleri psikolojik risklere karşı bilgilendirici içeriklerin verildiği bulgusu tespit edilmiştir. Şekil 8’de ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında çocukların güvenli internet kullanımına ilişkin bir takım içerikler ve bu içeriklerle birlikte verilen görseller sunulmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, ilkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Öğretim Programlarının çocukların sanal ortamda karşılaşılabilecekleri risk ve zararlara karşı güvenli internet kullanımları açısından incelenmesini amaçlamıştır. Yapılan çalışma ile çocukların güvenli internet kullanımlarına yönelik kazanımların, konu ve içeriklerin bu kaynaklarda ne şekilde ve hangi bağlamda ele alındığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonucu genel olarak değerlendirildiğinde; ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğretim Programında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarıyla doğrudan ilişkili olacak şekilde herhangi bir içerik tespit edilememiştir. Ancak ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğretim Programında teknolojinin bilinçsiz kullanılması neticesinde oluşabilecek fiziksel sağlık problemlerinin önlenmesine ilişkin ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yer alan “Zarar Vermeden Kullanalım” konusunda bir takım içerik ve konu kapsamında sunulan bir kazanımın yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında ise öğrencilerin sanal ortamda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarına ilişkin “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan üç farklı kazanım ve bu kazanımlar doğrultusunda hazırlanan üç konu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın alt amaçlarına ilişkin sonuçlara bakıldığında ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Ve Öğretim Programında çocukların internet ortamında karşılaşılabileceği risk ve zararlara karşı bilinçlendirilmelerine yönelik, başka bir ifadeyle çocuklarımızın güvenli internet kullanımlarının sağlanmasına yönelik doğrudan ilişkili herhangi bir konu, kazanım ve kavrama rastlanmadığı görülmektedir.

Oysaki Türkiye’de çocukların interneti ilk kullanma yaşlarına ilişkin yapılan bir çalışmada araştırma kapsamına alınan çocukların neredeyse yarısının (%45,9) 7 – 10 yaş aralığında internet kullanmaya başladığı sonucuna ulaşılmaktadır. İnternet kullanımının bu kadar erken yaşlara düştüğü noktada çocukların interneti hangi amaçla kullandığı büyük önem arz etmektedir. Bu konu kapsamında Türkiye geneli bireylerin internet kullanım amaçlarına ilişkin yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular neticesinde internetin; %93,9 oranında mesajlaşma, %82,7 oranında internet üzerinden telefonla görüşme/video görüşmesi ve %81,4 oranında da sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşma amaçlı kullanıldığı görülmektedir (TÜİK, 2019). İnternet kullanım alışkanlıklarına

bakıldığında sosyal medya kullanımı çocukların güvenli internet kullanmalarına yönelik içerdiği riskler bakımından yüksek düzeyde tehlike arz etmektedir. Nitekim 2014 yılında yapılan bir çalışmada çocukların sosyal medya kullanmaya başlama yaşları araştırılmış ve örnekleme dahil edilen çocukların büyük bölümünün 7 – 9 yaş (%38) aralığı ile 10 – 12 yaş (%35) aralığında sosyal medya kullanmaya başladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise 6 yaş ve altı çocukların sosyal medya kullanım oranlarının %9 olarak tespit edilmesidir (Ulusoy & Bostancı, 2014).

Bu noktada çocukları internet kullanımları esnasında karşılaşılabilecekleri risk ve zararlardan korumak birinci derecede ailelerin görevidir fakat yapılan çalışmalar, ebeveynlerin, çocuklar internet ortamında herhangi bir riskle karşılaştıklarında bu durumu genellikle fark edemedikleri ve gerekli yardımı da yeteri kadar veremedikleri yönünde bulgular ortaya koymaktadır (Canbek & Sağıroğlu, 2007; EU Kids Online, 2011; Kaşıkçı vd., 2014; Kınık, 2014; Ulusoy & Bostancı, 2014). Bu noktadan hareketle çocukların güvenli internet kullanımları ve sanal ortamda maruz kalabilecekleri risk ve zararlardan korunmaları hususunda okullara büyük sorumluluk düşmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ve Ders Kitabında doğrudan çocukları sanal ortamdaki risk ve zararlardan koruyacak şekilde kazanım ve içeriklerin tespit edilememesi eksiklik olarak düşünülebilir. Bu doğrultuda Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitabına çocuklarımızı sanal ortamdaki riskler ve zararlardan koruyacak şekilde kazanım ve içerikler eklemesi, programda ve ders kitabında eksik olduğu düşünülen yönlerin giderilmesini sağlayacağı umulmaktadır. Böylelikle bu yaş grubundaki çocukların sanal ortamda karşılaşılabilecekleri risk ve zararlardan haberdar olmaları ile bu risk ve zararlara karşı bilinçli olmaları sağlanmış olacaktır.

Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programından hareketle ders kitabında sunulan içerikler ayrıntılı olarak incelendiğinde; çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımlarının sağlanmasına yönelik içeriklerin daha çok ticari riskler kapsamında yer alan kişisel bilgi istismarına yönelik olduğu görülmektedir. Oysa iletişim riskleri kapsamında, çevrimiçi iletim risklerinden olan siber zorbalık, müstehcen içeriğe maruz kalma, cinsel istismar gibi o yaştaki çocuklar için son derece risk teşkil eden konularda çocukların bilinçlenmesine yönelik düzeylerine uygun olacak şekilde herhangi bir içeriğin sunulmaması büyük bir eksiklik olarak düşünülebilir. Nitekim Türkiye’de Adalet Bakanlığı verilerine göre yılda ortalama 8 bin çocuğun cinsel

olarak istismar edildiği, öte yandan 2018 yılında çocukların cinsel istismarı suçundan açılan davalardaki suç sayıları incelendiğinde önceki yedi yılın zirvesine ulaşıldığı görülmektedir (Adalet Bakanlığı, 2018). Ayrıca yapılan çalışmalar neticesinde cinsel istismara uğrayan çocukların %51'inde dokunmadan, uzaktan istismar edildikleri bilgisi bulunmaktadır (Türkiye Psikiyatri Derneği [TPD], t.y.).

Ulaşılan istatistiki bilgiler göstermektedir ki çocuklara yapılan istismarların yarısından fazlası dokunma olmaksızın, çocuğa müstehcen fotoğraflar göstermek, teşhircilik yapmak, çocukla açık saçık konuşmak gibi eylemlerden oluşmaktadır. Bu eylemlerin en yaygın olarak yapılabileceği yerlerin başında sanal ortamlar gelmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde çocukların bu tarz zorbalıklara maruz kalmaması maksadıyla yaşlarına uygun olacak şekilde alan uzmanlarından alınacak tavsiyeler ile ders kitaplarında bilinçlenmelerini sağlayacak içerikler oluşturulmalıdır. Ayrıca sosyal medya uygulamalarının çocuklar için bunca risk barındırmasına ve birçoğunun (Facebook, İnstagram, Twitter vb.) kullanımında yaş sınırı (13 yaş) olmasına rağmen araştırma bulgularından hareketle ne ilkökul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ne de ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında buna ilişkin uyarı mahiyetinde her hangi bir bilgi sunulmaması da bir diğer eksiklik olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak, ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğretim Programında çocukların sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenli internet kullanımının sağlanmasına yönelik sunulan kazanımlar, konular ve kavramlar çocuklarımızın internet kullanırken karşılaşılabilecekleri risklere karşı bilinç oluşturulması noktasında büyük önem taşımaktadır. Ancak resmi kurumlardan elde edilen veriler ve yapılan çalışmalar neticesinde ulaşılan bulgular ışığında ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında ve Öğretim Programında sunulan içeriklerin o yaş dönemindeki çocukların sanal ortamda maruz kalabilecekleri ve hayatlarının geri kalan dönemlerinde travmalara sebep olabilecek risklere karşı yeteri kadar içerik sunmadığı izlenimini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ve Öğretim Programlarında yapılacak yeni güncellemeler ile bu eksikliklerin giderilmesi ve alan uzmanları ve psikiyatristler eşliğinde çocukların düzeylerine uygun olacak şekilde sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri her türlü riske karşı bilinçlendirici içerikler oluşturulması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Abide, Ö.F. (2015). *Farklı program uygulayan liselerin öğrenci profillerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Adalet Bakanlığı (2018). *Adli istatistikler*. <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2082019153842istatistik2018.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Balcı, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles – Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15. <http://static.dergipark.org.tr/article-download/2d25/443e/8fef/59543a465f9dc.pdf?> sayfasından erişilmiştir.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2019). *Yıllık İstatistikler*. <https://internet.btk.gov.tr/istatistikler> sayfasından erişilmiştir.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. (t.y.). *İnternetin Riskleri ve Zararları*. <https://internet.btk.gov.tr/internetin-riskleri-ve-zararlari> sayfasından erişilmiştir.
- Bilgiç, H., Duman, D., & Seferoğlu, S. (2011). Dijital yerlilerin özellikleri ve çevrim-içi ortamların tasarlanmasındaki etkileri. *Akademik Bilişim Dergisi*, 1-7. <https://ab.org.tr/ab11/bildiri/69.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Canbek, G., & Sağiroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/politeknik/issue/33024/367138> sayfasından erişilmiştir.
- EU Kids Online (2011). *Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi Özet Bulguları*. [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsExecSummary/TurkeyExecSum.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsExecSummary/TurkeyExecSum.pdf) sayfasından erişilmiştir.
- Kaşıkcı, D., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230-243. https://www.researchgate.net/publication/259998174_Turkiye_ve_Avrupa'daki_Cocukların_Internet_Aliskanliklari_ve_Guvenli_Internet_Kullanimi sayfasından erişilmiştir.

- Kırık, M. (2014). Aile ve çocuk ilişkisinde internetin yeri: Nitel bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 337-347. <http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/32.kirik.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> sayfasından erişilmiştir.
- Sarıkaya, H., & Seferoğlu, S. (2018). Çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları riskler ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim Teknolojileri Okumaları*, 185-202. <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/sQjOz.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, E. (2018). *5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı* [Adobe Digital Edition]. https://drive.google.com/file/d/1gEQ4_u-a4BaBbR6GKZCLRlI01kIjjFCZ/view sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). *Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı (Türkiye, Kırsal Kent) Raporu*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Psikiyatri Derneği. (t.y.). *Çocuk Cinsel İstismarı Ve Zor Açığa Çıkması Bilgilendirme Dosyası*. https://www.psikiyatri.org.tr/uploadFiles/219201618057-CocukCinsel_istismar_bilgilendirme_dosyasi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Tüysüz, S. (2018). *4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı* [Adobe Digital Editions]. <https://drive.google.com/file/d/1f3PiTMuores1PbGWlyHW2ZKA261yeIml/view> sayfasından erişilmiştir.
- Ulusoy, A., & Bostancı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımı ve ebeveyn rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 28, 559 – 572. doi: 109761/JASSS2233
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.